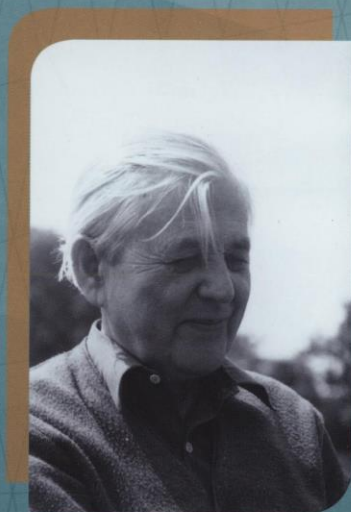

Barna Gábor (össz.) Isten szolgálja, Bálint Sándor, a szolgáló szeretet példaképe

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

ISTEN SZOLGÁJA,
BÁLINT SÁNDOR,
A SZOLGÁLÓ SZERETET
PÉLDAKÉPE

Impresszum

**Barna Gábor (össz.)
Isten szolgálja, Bálint Sándor,
a szolgáló szeretet példaképe**

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet 2012-ben jelent meg Szegeden, a Gerhardus Kiadó gondozásában, az ISBN 978 615 5256 09 7 azonosítóval. Az elektronikus változat Barna Gábor engedélyével készült. Az elektronikus változatot a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog Barna Gáboré.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Imák	4
Ima Bálint Sándor boldoggá avatásáért	4
Ima Istenben boldogult Bálint Sándor pártfogásáért	4
Bevezetés	5
A hűség embere.....	7
Hűsége népéhez, származásához, szülőföldjéhez	8
Hűsége nemzetéhez, anyanyelvéhez	10
Hűsége feleségéhez és családjához	11
Hűsége katolikus hitéhez és egyházához	14
A keresztény politikus.....	15
A szolgáló szeretet példaképe	17
Humánuma, türelmessége	18
A megbocsátó ember.....	19
Az Istenre hagyatkozó keresztény ember	21
Példa és közbenjáró.....	23
Gondolatok Bálint Sándortól minden napra: Isten- és emberszeretetről, szenvedésről, szolgálatról.....	26
Irodalom.....	29

Imák

„Isten először nem azt akarja,
hogy dicsőségét hirdessük,
hanem hogy mi legyünk az Ő dicsősége.”
(Bálint Sándor: *Breviárium*, Szeged, 1997. 70.)

Bálint Sándor halálának negyedszázados évfordulója alkalmából, 2005. május 11-én kiadott körlevelében Gyulay Endre szeged-csanádi megyés püspök ismertette az elhunyt életrajzát és egy-egy imádságot közölt a néprajztudós boldoggá avatásáért és pártfogásáért. „Isten- és emberszeretete kimagasló volt – olvasható a püspök körlevelében. – Sokan emlegetik, sokan tisztelik. Sokak kérésére indítottam el boldoggá avatási ügyét. Kérem, hogy imádkozzanak ennek sikeréért, hogy példaképül állíthassuk a magyar szentekkel és boldogokkal együtt magyar testvéreink elé.”

Ima Bálint Sándor boldoggá avatásáért

Istenünk! Te megengeded nekünk, hogy a kegyelmedet felhasználó embereket, mint példaképeket magunk elé állítsuk és a magunk hivatásában, életében követni próbáljuk. Sándor szolgád szeretett Téged és mindig figyelt lelkiismerete szavára, amelyben a Te szavadat akarta felismerni és utasításodat megvalósítani. Ezért képezte magát, ezért ment a nép közé, hogy a magyar vallásos kultúra gyöngyszemeit mindnyájunk számára hitet növelő kincssé tegye. De megalázottságának és szenvedéseinek útján is Benned bízott, Téged nézett és a te erőddel győzött emberi szenvedélyein. Add meg neki a hozzád hűségeseknek megígért mennyei örök életet és add meg nekünk, hogy őt a boldogok között tisztelhessek és így még inkább példaképünknek tarthassuk. Krisztus a mi Urunk által. Ámen.

Ima Istenben boldogult Bálint Sándor pártfogásáért

Te, aki annyira ismerted az emberi gondokat és nehézségeket és oly sokszor győzedelmeskedtél Isten erejével a világ csábító kísértései felett, aki az emberek hálátlansága ellenére is az Úr segítségével mindenkinek szeretetet tudtál viszonzásul nyújtani, járj közbe jelen gondjaim miatt az Úrnál és kérd őt, hogy a te közbenjárásodra hallgassa meg kérésemet, és adj meg a kért kegyelmeket. Tudjuk, hogy az Úr szívesen veszi, hűséges szolgálóinak könyörgését és teljesíti azokat, ha a kérőknek is lelki javára válik, járj közbe értünk Istenünk színe előtt, hogy a jelen gondjaink az ő akarata szerint oldódjanak meg. Ámen.

*(Az imameghallgatásokat a következő címre szíveskedjenek jelezni:
Egyházmegyei Hivatal, 6720 Szeged Pf. 178.)*

Bevezetés

A boldoggá avatás gondolatát Hetény János győri egyházmegyes lelkipásztor vetette fel először, még az 1980-as években, majd ifj. Lele József. Kezdeményezésük nyomán több száz levél, számos magnetofon-felvétel gyűlt össze, amit 1994. július 20-án ifj. Lele József, Péter László, Trogmayer Ottó, Zatykó László és Barna Gábor adtak át Gyulay Endre püspök úrnak. Egy évtized múlva a Szeged-Csanádi Egyházmegye megindította az eljárást, P. Szőke János vezetésével, aki több boldoggá és szentté avatási ügy képviselője volt egészen haláláig (2012). Kiss-Rigó László, a jelenlegi szeged-csanádi püspök támogatja és folytatja a boldoggá avatási eljárást. Az ügy egyházmegyei szakaszának lezárása után 2007-ben a teljes peranyagot Rómába terjesztették fel a szentté avatási ügyekkel foglalkozó vatikáni hivatalnak. Ezzel egyidőben a megyés püspök kinevezte az ügy római posztulátorává (ügyvivőjévé) Ruppert József Rómában dolgozó piarista atyát. Segítségével a szükséges vizsgálatok után a Szegeden fölvelt anyag alapján 2012 őszére elkészült az a több száz lapos irat (Positio super vita, virtutibus et fama sanctitatis), amely Bálint Sándor életszentségét bizonyítja élete, írásai és a Szegeden kihallgatott tanúk vallomása alapján. Ezután egy, az egyházi hatóságok által is elismert ima meghallgatásra, egy Bálint Sándor közbenjárásának tulajdonított csodás gyógyulásra van szükség, hogy az ügy tovább haladhasson a boldoggá avatás felé.

Ezért kell tehát még imádkoznunk, s ezért kell kérni minél több embernek Bálint Sándor közbenjárását testi és lelki bajokban, a mindennapi élet gondjaiban!

* * *

Az elmúlt 20-30 évben több könyv is megjelent Bálint Sándorról. A sort egykori tanítóképezdei tanítványa, Lang Ernő könyve nyitotta meg 1984-ben, amikor közzétette 1958 és 1979 közti levelezésüket. A levelek bepillantást engednek Bálint Sándor mindennapi életébe, gondolataiba és gondjaiba, de a lét nagy kérdéseiről szóló nézeteibe is.¹ A szegedi *Tiszatáj* című folyóirat 1987-ben külön Bálint Sándor-számot jelentetett meg.² A Somogy Könyvtár 1990-ben, halála tízedik évfordulóján tudományos ülést szervezett, amelynek előadásait, valamint a róla szóló személyes emlékezőseket a Szegedi Műhely számában meg is jelentette.³ Boldoggá avatásának elindítása után adta közre Bálint Sándorról írott életrajzát ifj. Lele József, amelyben Bálint Sándor kiterjedt ismerősi és baráti köréből érkezett levelekből is bőségesen idéz véleményeket.⁴ Nevelt fia, Bálint Péter kiadta *Naplójának* rövidletét, a *Breviáriumot*, ami valóban „rövidlete” írásának, de átvitt értelemben akár napi elmélkedésekhez is alkalmas gondolatokat tartalmaz. E könyv betekintést nyújt Bálint Sándor lelki világába, megmutatja, hogy mennyire Isten közelében élte egész életét.⁵ Rónai Béla, Bálint Sándor utolsó díjtan tanársegédje, kis könyvben tette közzé kapcsolatuk, barátságuk emlékeit és Bálint Sándornak hozzá írott leveleit.⁶ Az ízig-vérig pedagógus, a segítőkész ember képe bontakozik ki a könyv oldalairól. A katolikus hitéhez ragaszkodó Bálint Sándort a szocializmus ideológiai ellenségnek tekintette. Évtizedeken keresztül titkosszolgálati módszerekkel és beszervezetett ügynökökkel figyeltették. Rendőrségi megfigyelésének aktáit Kahler Frigyes gyűjtötte össze és jelentette

¹ Lang 1984.

² *Tiszatáj. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai folyóirat.* '87. (1987) 8. szám

³ *Bálint Sándor-emléksám.* Szegedi Műhely, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám.

⁴ Ifj. Lele 1996.

⁵ Bálint Sándor: *Breviárium.* Összeállította és sajtó alá rendezte Csanálosi Lilla. Szeged: Mandala Kiadó, 1997.

⁶ Rónai 2001.

meg mintegy példajaként az emberi jogok megsértésének az 1960-as években.⁷ Igen gazdag termést hozott a 2004. év, Bálint Sándor születési centenáriumának éve. Sok szerző közreműködésével megjelent a *Bálint Sándor Emlékkönyv*, ami egyszerre állít emléket a tudósnek, a pedagógusnak, Szeged és az Alföld, valamint a vallási kultúra kutatójának.⁸ Ugyanekkor Csapody Miklós megírta Bálint Sándor életrajzát, különös kitekintéssel politikusi működésére (1945–1948),⁹ és közzétette a különböző folyóiratokban, rádióban, televízióban Bálint Sándorral folytatott beszélgetések anyagát is.¹⁰ Bálint László és Velcsov Márton adatgyűjtése alapján újabb ügynökjelentéseket és Bálint Sándor perének iratait szerkesztette kötetbe Péter László,¹¹ míg Bálint László ezt a hatalmas iratanyagot elemezte.¹²

Ezek a könyvek megmutatják Bálint Sándor tudósi, politikusi és emberi arcát. Számomra források voltak, ezekből a könyvekből válogattam és idézek most. Ám az idézetekkel nem a tudós professzort, nem a politikust szeretném közelebb hozni az Olvasóhoz, hanem az embert. A keresztény hitét, katolikus meggyőződését tudósként és politikusként, férjként és családapaként, tanárként és barátként nap mint nap megélt embert. Akit már életében nagy tisztelet övezett nemcsak szűkebb szegedi környezetében, hanem szerte az országban tudósok és egyháziak, s a gyűjtőmunkája során megismert egyszerű emberek körében egyaránt. Olyan jellemvonásait szeretném felvillantani, amelyek nekünk, mai embereknek is segítséget adhatnak egy-egy nehéz élethelyzetben, magánéleti konfliktusok keresztény elrendezésében, a közélet gondjaiban való eligazodásban. Azt szeretné tehát megmutatni, hogy miért és miben tekinthetjük Bálint Sándort példaképnek, életét követendő mintának, és milyen gondok között kérhetjük közbenjáró segítségét Istennél. A gondok bemutatásakor magunkra, saját életünk problémáira (házasság, család, magánélet, munka, barátság, félreállítás, el nem ismerés, meg nem értés), olykor közéleti gondokra ismerhetünk. Megismerjük Bálint Sándor válaszait, tetteit, jellemvonásait a hasonló helyzetekben. S az Ő válaszai igazak, hitelesek, emberiek és keresztények. Ezért követésre méltók. Így segítenek, segíthetnek bennünket, bármelyikünket abban, hogy a magunk hasonló keresztény és hiteles válaszait kialakíthassuk. Hogy tudjunk imádkozni *boldoggá avatásáért*, és tudjunk fohászkozni *közbemjárásáért* mindennapi gondjainkban, különösen is a családi élet, a házasság konfliktusaiban. Ez a könyv egyszerre szól időshöz és fiatalhoz, értelmiségihez és kétkézi munkáshoz, szegedi lakoshoz és bárhol élő embertársunkhoz. Egy Isten közelében leélt élet példáját tárja elénk.

Azt szeretné megmutatni, hogy miért tisztelték már életében Bálint Sándort tanítványai, barátai, ismerősei, sok-sok munkatársa, s mi az, amiben mi, mai emberek is követhetjük példáját. Nem foglalkozik a szaktudós Bálint Sándorral, hanem sokkal inkább megpróbáltatásokkal teli hitvalló életével és helytállásaival. E sorokat olvasva, sokan, akik ismertük Őt, a felidézhetjük a személyes emlékeket, az együtt töltött percek, találkozások, beszélgetések. Vallom Fila Bélával, hogy a „vele eltöltött idő alatt csak hallgatni kellett és csodálkozni”.¹³

⁷ Kahler 2002.

⁸ Barna szerk. 2004.

⁹ Csapody 2004a.

¹⁰ Csapody 2004b.

¹¹ Péter szerk. 2004.

¹² Bálint László 2004.

¹³ Fila 1990. 41.

A hűség embere

Egyik fontos jellemvonása a hűsége volt. Hetény János idézi a 70 éves születésnapj gratulációra érkezett köszönőlevélből:

„[...] megérzeted, hogy mit tartok egyedül érdemesnek ebben az életben. – Egyetlen szóval válaszolok: a hűséget, amelyben benne van a szeretet.”¹⁴

Születésnapján, augusztus 1-én, Vasas Szent Péter napján, Szeged a börtönből szabadult Szent Péter apostol tiszteletére fogadalmi ünnepet ült, hogy Isten szabadítsa meg a várost és népét minden csapástól. Jelképes a születésnap tehát. Mert ahogy Isten Szeged városát a történelem folyamán sokszor, úgy Bálint Sándort is megpróbálta. De mindannyiszor megszabadította. Hűségéért. Naplójába írta:

[Istenem] „Köszönöm, hogy nem kényeztetted, és mégis kegyelemmel vigyáztál rám, törődtél velem. Megengedted, hogy annyiszor megalázzon a világ, de vigasztalásod nem késett. Idehaza nagy keresztek raktál rám, de nem engedted, hogy összeroskadjam alattuk. Te jobban ismersz engemet, mint én magamat.”¹⁵

Bálint Sándor életének a hűség a kulcsfogalma, amelynek tükrében megérthetjük döntéseit, tetteit. Tudta, hogy az élet nemcsak kötelesség és feladat, de ajándék is. Ajándék Istentől. Ám ez nem menti fel az embert a feladatok vállalásától, nem mentesíti a kötelességtudattól, a felelősségvállalástól.

Hűséges volt munkájához. Tudományterületét nagy alázattal művelte. Pedagógus volt, nagy hatású, aki szerette tanítványait.

S mindennek a gondolkodásnak az alapja a szeretet volt. A *Breviáriumban* így ír erről:

„Mindenkinek igaza van. Bizonyára igazuk van a protestánsoknak és humanistáknak, igazuk van a demokratáknak és bolsevistáknak. Ha azonban a ti igazságotok nem lesz több a farizeusokénál és írástudókénál, ugyan mit nyertek vele? Az igazság nem más, mint a szeretet, az a szeretet, amely meggyalázva, halálra vérezve is több a világ fiainak minden igazságánál”¹⁶

Akik ezért az őszinte szeretetért Őt naivnak, nem e világból valónak titulálták, és kicsit lesajnálták, maguk is e szeretetért sóvárogtak. Az 1960–1970-es években sikk volt Őt kicsit lesajnálni. Bálint Sándor pedig mindezt őszintén, természetesen, mesterkéletlenül élte. Tiszta személyisége valami nagy belső nyugalmat és derűt árasztott. A Krisztushoz tartozás nyugalma és derűje, az örök életbe vetett hit reménységét. Önmaga, nemzete, a szomszéd népek, az emberiség sorsát mindig transzcendens távlatban látta és szemlélte. Ez tette Őt derűssé, őszintévé és nyitottá.

Segítőkéz nyitottsága fogott meg sokakat, közöttük engem is. Egy tiszazugi kiránduláson, 1979 októberében, a tiszasasi Ótemetőben közölte velem, hogy bennem látná munkája folytatóját. Szava szívembe talált. Ez a mondata köt engem máig Szegedhez, egykori egyetemi tanszékéhez, és próbálom folytatni mindazt, amit Ő csinált életében.

¹⁴ Rónai 2001. 52.

¹⁵ Breviárium 58.

¹⁶ Breviárium 44.

Hűsége népéhez, származásához, szülőföldjéhez

Első generációs értelmiségi volt, mondanánk róla. 1904. augusztus 1-én, Vasas Szent Péter napján született. Felmenői generációkon keresztül Szeged-Alsóváros földműves családjaihoz tartoztak. Édesapját korán elveszítette, édesanyja egyedül nevelte föl. Sokat forgott ezért középkorú és idős asszonyok körében. Látták munkájukat, részt vett áhítataikban. Hallgatta a paprika hasító lányok és asszonyok énekét, megfigyelte munkájukat.

Az egyszem gyermek az elemi után polgári iskolába ment. S kiderült, fog az esze. Jó tanuló volt, s minden érdekelte is. Elmondása szerint első olvasmány élményei a világi és a vallási ponyvák, olcsó regények, kalendáriumok voltak. Ezek természetesen többnyire épületes olvasmányok voltak, valamilyen erkölcsi elvet, erényt állítottak példaként olvasóik elé. De úgy gondolom, legnagyobb példát maga az a közösség nyújtott, amelyben felnőtt, amiben élt. A polgáriból külömbözeti vizsgálával került a piarista gimnáziumba. Az egyetem pedig, a tragikus Trianoni békediktátum után helyébe jött: a Ferenc József Tudományegyetem a románok megszállta Kolozsvárról Szegedre menekült.

Még gyermekkorában történt meg az az eset, amit egyik interjújában elmondott az alsóvárosi vasutáról és édesanyjáról. Ez egy életre meghatározta viszonyát nemcsak saját édesanyjához, hanem az alsóvárosi parasztokhoz is.

„No és az édesanyám be akart íratni az első polgáriba, én kapálóztam gyerekfővel ellene, de hát persze nem volt visszaút, úgyhogy azt mondták akkor a rokonai, szomszédasszonyai: na, Panna, te is jól csinálod, a fiadat beíratod az iskolába, majd meglátod, hogy ő itt hagy tégedet, majd hogyha úr lesz belőle, akkor nem törődik veled, és hát észre se vesz. Ilyen példák sajnos előfordultak abban az időben, tudok... nem akarom a nevét megmondani, egy vasúti főtisztviselőről, alsóvárosi származású volt, aki megtiltotta az édesanyjának, hogy ha a belvárosban véletlenül találkoznak egymással, hogy köszönjön az édesanyja öneki! Hát ezt, ezt gyalázatnak éreztem akkor is, amikor beszélték, és valami elhatározás, valami gyermeki, de nagyon erős elhatározás fogant meg bennem, hogy én nem akarok ilyen lenni.”¹⁷

Hűséges volt az Alsóvároshoz, Szegedhez, a fölnevelő közeghez. Egész életében kultúráját kutatta. Nyelvét, paraszti műveltségét, építészetét, dalait, szokásait, vallásosságát.

„Iparkodtam mindig önmagamhoz hű lenni és azokat az értékeket, azokat az intelmeket megvalósítani, amiket akár a szülői házban, akár ebben a szegedi atmoszférában magamévá tettem. Ezt nehéz szavakba mondani. Egy tiszta, elfogulatlan humanitás mindennel szemben, különösen azokkal szemben, akik valamiképpen rászorulnak, hogy szeressük őket.”¹⁸

„Még gyerekkoromban sokszor hallottam azt, hogy kérdeztek öregöket, maga, bátyámuram, huva való. Azt mondta, hogy én szögedi nemzet vagyok. Ez bizonyos önérzettel mondódott természetszerűen, de úgy érezték, ez a nagy magyar világba, a nagy magyar nemzetbe egy külön kis kozmosz, ez a Szöged. És ehhez ragaszkodnunk illik. Itt vannak a temetőink, itt éltek az őseink, küzdöttek nehezen, de mégis helytállóan. Ezzel a szögedi világgal kezdtem foglalkozni, hogy másokba is tudatossá váljék az a nagy

¹⁷ Csapody 2004b. 125.

¹⁸ Csapody 2004b. 104.

szülőföldélmény. Az anyanyelv mellett a legnagyobb ajándék, amit az embör egyáltalában kaphat.”¹⁹

És Szeged-Alsóvároson keresztül az egész addig mostohán kezelt és elfeledett Alföld, a tágabb szülőföld vizsgálatára szegődött. Egész kutatói élete ennek megvalósítása volt. Nagyon szépen ír erről *Naplójában* is. Vallomás ez a szülőföldről, az Alföldről, és a gondviselő Istenről:

„Augusztus 12. Harkakötönyből Tázlára megyünk át, a félnapos út legnagyobb részét gyalog tesszük meg.

Most ismerem csak meg a futóhomok archaikus világát igazán a maga határtalan egével, vonzó és leverő fönségével. Most már tudom, hogy a mi a homoktenger igazi értelme. Van benne valami a nagy vizek folytonosságából, elsodró erejéből, megejtő bűvöletéből. Gyönyörű a homok világa, valami bibliai van benne. A szelekből mintha az ítélet angyalának harsonája zengene feléd: mennyi népet és kultúrát, mennyi szándékot temetett már maga alá. A homoki ember azonban munkával és hittel mintha kezdene győzedelmeskedni rajta. Ebben a hatalmas sivatagban délibábként hatnak az emberek és tanyák, a fák és a szőlők, a gólyafészkek és a kerti virágok: zenei akkordok, festői díszletek, az emberi színjáték drámai erőfeszítései próbálják kifejezéssé, alkotássá bűvölni az őstermészetnek ezt az erős, egykedvű világát. A szegedi tájjá ígézett tázlári, vadkerti, kötönyi sivatag most már áldomást tud ülni: borral köszönti a Teremtőt, a Vacsora királyát. [...]

Van valami bibliai abban az elhatározásban, hogy hét alsótanyai férfiú házanépével együtt egyszerre fölkerelkedik és elhagyja atyáinak földjét és messzire eljön hirdetni a Boldogasszony szegedi dicsőségét. Alig van többje a maga két kezénél, amellyel mindig dolgozik, csak késő éjszaka ér rá vele kint a csillagos ég alatt imádkozni. Angyalát küldötte az Úr előttük: megsokasította a fiaikat, legelővel áldotta meg a jószágot, a szőlővesszőnek és az elvetett magnak gazdag termést adott. *Nagy dolgokat cselekedett nekik a hatalmas, kinek szent az ő neve.* [...]

Szent ez a föld, amelyen állunk, Imádság és verejték érleli. Talán az angyal súgta, hogy vessük le lábunkról a sarut, mezítláb járjuk meg utunk végét. [...]”²⁰

Naplójából jegyezte föl az egyik fölolvadás után Gáspárné dr. Zauner Éva:

„A bencés kolostorban születik meg a szülőföld élménye és költészete, annak a belátása, hogy a világ átérthetetlen, ugyanakkor a szívünkben hordozzuk. Az élet nem a kalandban, hanem a hűségben nyilatkoztatja ki magát: kint a világban dühöngő káosz és bent a lélekben marcangoló kétely kozmoszá, kint szülőfölddé és hazává, bent örömmé és értelemmé igéződik.”²¹

Egyik leveléből világossá válik, hogy

„Nagy dolog az otthon, a legnagyobb emberi ajándékok egyike.”²²

Ez a hűsége csupán akkor ingott meg rövid időre, amikor az 1960-as évek közepén igazságtalanul perbe fogták, s 1965 őszén felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték rendszer

¹⁹ Rónai 2001. 51-52.

²⁰ Breviárium 85-88.

²¹ Idézi Gáspárné dr. Zauner 1990.18.

²² Levele Lang Ernőhöz 1961. május 7. Lang 1984. 71.

ellenes izgatás vádjával. Az volt a vád ellene, hogy 1964-es nyugat-németországi útjáról olyan könyveket hozott haza magával, amelyek kritizálták az akkor nálunk létező szocializmust. De ez csak ürügy volt eltávolítására, amit két évtizedes titkos megfigyeléssel készítettek elő. A sok jogtalan bántalmazás, meg nem értés, el nem ismerés miatt élete végén a Szegedről való elköltözésre gondolt. Bántotta a Város, az egyetem és a főiskola elfordulása. Felesége, Sára asszony betegsége az 1960-as évek közepétől egyre súlyosbodott. Erről több levélben is írt Lang Ernőnek. Az elköltözés gondolatát felesége iránti szeretete és kötelességérzete erősítette.

„Lehetséges, hogy Budapestre költözöm. Ezt a szándékomat azonban semmiképpen nem szeretném elsietni. Ha szó lehet róla, csak a jövő év nyarán, őszén kerülhetne rá sor. Az ok: közelebb lennék feleségemhez és fiamhoz, akiket munkájuk teljesen a fővároshoz köt.”²³

Pár hónappal később azonban már így fogalmazott:

„Egyelőre Szegeden maradok. Sajnos, feleségem nagyon beteges. Jó volna, ha mellette lehetnék. A választás nehéz, de alighanem ez a körülmény dönti el, hogy elhagyom szülővárosomat. Ezt, természetesen ha nehezen is, de boldogan teszem meg: az én másokért adatott.”²⁴

A távozás nagy önfeláldozás lett volna Bálint Sándor részéről, de látjuk, ezt is örömmel vállalta volna felesége ápolásáért. Az elköltözés végül nem valósult meg. Bálint Sándor maradt Szegeden, és felesége, Sára asszony költözött hozzá Budapestről Szegedre. 1968 novemberében már így írt erről Lang Ernőnek:

„Családi ügyeim nem akarnak rendbe jönni. Feleségem már fél éve betegszabadságon. Itt van nálam, idegzete igen megviselt. Talán már soha sem gyógyul meg egészen, amibe érthetően nagyon nehéz belenyugodni.”²⁵

Hűségében tehát felelősséget érzett közösségéért Szegedért és Magyarorszáért! Még akkor is, amikor a nagyobb és kisebb haza hűtlen lett emberi értékekhez, azokat megtagadta, s éppen legjobb fiait elűzte, megpróbálta. Ő a megpróbáltatások idején is érte dolgozott. S bár nem érte meg, a történelem – mi már tudjuk – Őt igazolta.

Hűsége nemzetéhez, anyanyelvéhez

Hűséges volt anyanyelvéhez. Nem csak a magyar nyelvhez, hanem annak Szegeden beszélt ö-ző változatához, a tájnyelvhez is. Őrizte szó szerinti anyanyelvét, szegedi ö-ző tájszólását is. S ez éppen napjainkban lehetne követendő erény. A parasztcsaládból jött Bálint Sándor ezzel is hű volt származásához. Bálint Sándor ezt használta beszédjében, de a katedrán is! Nem restellte akkor, amikor pedig a közoktatásban – szinte máig – a tájnyelvek eltüntetésén serénykedtek és serénykednek a pedagógusok! Ezzel jócskán megelőzte korát. A szellemi kulturális örökségről szóló törvény szerint ugyanis, 2006-tól, a tájnyelv is fontos része egy-egy nép szellemi kulturális örökségének, védendő, megőrzendő!

²³ Levele Lang Ernőhöz 1965. XI. 10. Lang 1984. 154.

²⁴ Levele Lang Ernőhöz 1966. II. 21. Lang 1984. 158.

²⁵ Levele Lang Ernőhöz 1968. november dátumozással. Lang 1984.196.

Írni viszont az irodalmi magyar nyelven írt, méghozzá nagyon szépen. Választékosan, világosan, érthetően.

„A máig őrzött tájszólásnak az a jelentősége: íróink, költőink nyelvében is megjelenik. [...] Az vóna a föladat, hogy valakibe legyen egy hitvalló elhatározás, hogyha a tájszólásnak a vidékére származik, hogy nem tagadja meg, hanem meri használni bátran [...] Ez a hangzás, úgy érzöm, szintén a nemzeti értékeink közé tartozik, amit föltétlenül meg kéne mentenünk [...] Az a művelt ember, akinek a tájszólása az anyanyelve, azt használja, és ezzel a nyelvünket gazdagítsa, színesítse, és nem mondja annak a gyeröknek, hogy csúnyán beszélsz, fiam. Még azt is mondják, hogy parasztosan beszél. Hát azt a nyelvet az édesanyjának a tejivel szívta magába. Tehát nagy föladat volna a tájszólásnak polgárjogot nyerni.”²⁶

Hűsége feleségéhez és családjához

Bálint Sándor 1935. május 8-án feleségül vette a jászladányi főkantort, Németh Andor leányát, Németh Sarolta Magdolna tanítónőt. Az esküvői szertartásra az alsóvárosi ferences templomban került sor. Egy ideig még Bálint Sándor édesanyjával, a Pálffy utca 72. számú házban laktak, majd 1943-ban átköltöztek a Tömörkény utca 2/B alatt frissen felépült ház harmadik emeleti lakásába. De házasságuk ekkorra már megromlott. „Az életszerető fiatalasszony 1943-ban elköltözött Bálint Sándortól, Pestre, és megindította az egyházi házasságérvénytelenítési eljárást. [...] A körültekintő, hosszadalmas eljárás [után ...] mondta ki [az egyházi bíróság] Bálint Sándor és Német Sára egyházi házasságának kezdettől fogva érvénytelenségét 1944. szeptember 9-én, s ezt erősítette meg a másodfokú döntés 1945. március 22-én. A polgári bontópör 1945. július 9-én zárult le” – írja életrajzi áttekintésében Péter László.²⁷

Naplójában így ír erről Bálint Sándor:

„December 24. Első magányos karácsonyom. Elárvultan gunnyasztok a karácsonyfa alatt. Tudok mindent, nem teszek szemrehányást senkinek. Bölcs szomorúsággal mondom: dicsőség Istennek, békesség minden embernek. Szórakozottságba kábultan, magamtól is üresen, de kifosztottságában is tele szívvel menekülök az álom mennyi kietlenségébe.”²⁸

„December 31. Szilveszter. Az esztendő mérlegre kerül. Tíz évig szolgáltam Sáráért, hogy végül is elmaradjak tőle: óh isteni adósság. [...] Elvesztettem és megtaláltam magamat. Egyedül vagyok mint az Isten: áldom érette. Mintha az Angyal akarna elragadni.

A világ sokaknak nagyot változott az idén. Én most is itt vagyok: Istenem előtted.

Dicsérlek Uram elhagyatottságomért, dicsérlek, hogy előbb a szerelmet, majd a magányt is elvetted tőlem, dicsérlek napjaim mennyei sivatagjáért, dicsérlek a szeretetért, amelyet kínjaimból sarjasztottál és a békességért, ezért a könnyekből született mosolygásért.

Se feleségem, se menyasszonyom se feladatam, se szabadságom. Romba döntöttél, hogy Te épülj föl bennem. Készen vagyok Rád. [...]”²⁹

²⁶ Rónai 2001. 50-51.

²⁷ Péter 1987. 15-16.

²⁸ Breviárium 51.

²⁹ Breviárium 16-17.

„Október 24. Ráfael arkangyal ünnepe [...] A pap Sáráért imádkozik és Ráfael szavával vigasztal: *Mivel kedvére voltál Istennek, megpróbáltatásnak kellett érnie téged. Most azonban elküldött engem az Úr, hogy meggyógyíthassalak, Sárát pedig megszabadítsam a gonoszlélektől...*

Sára egy pillanatra feleségként jelenik meg mellettem.³⁰

„December 31. Vége egy újabb évnek: nagynak és nehéznek. Úgy érzem, eljutottam a legvégső száműzetésbe és egyedüllétbe, ahol már hiába várok könnyörületet. Ettől a világtól talán már el sem fogadnám. Szívemet az Úr ciliciummal: Sárával és Péterrel övezi, akiket szeretetből nem lehet magukra hagynom. Minden olyan reménytelen, de éppen ezért dicsőül meg a reménység bennem.”³¹

A Bálint Sándortól külön élő Németh Sárának ugyanis 1945. július 30-án Péter fia született, akit utóbb Bálint Sándor a nevére vett.

Feleségét és fiát anyagilag mindvégig támogatta. Az 1950-es évek közepén segítette házvásárlásukat. Erről egyik legjobb barátjához, Scheiber Sándor főrabbihoz 1954. augusztus 31-én írott levélből értesülünk. Ekkor csúszik az Akadémiai Kiadónál a *Szegedi szótár* megjelenése, amelynek tiszteletdíjára nagyon számított, s amiből a házvásárlás, renoválás támogatását szeretne volna megvalósítani. Ezért kért kölcsön Scheiber Sándortól:

„[...] a [Szegedi] szótár legépeltetése, továbbá Péterkéékkel érzett kötelezettségem (romos házat vettek, helyre kellett valamennyire állítani) súlyos kiadásokat (legalább 12 ezer forintot) jelentett, amelyeket nagyrészt kölcsönből tudtam fődözni abban a biztos reményben, hogy a szerződéssel esedékes pénzüsszeggel mindent ki tudok elégíteni. A kölcsön határidős. Talán rokonaim, néhány itteni barátom is kisegítenek, így is mutatkozik egy 4-5 ezer forintnyi szükséglet, amelynek előteremtéséről nem tudok gondoskodni.

Kedves Sanyi, Te mindig olyan kedves, önfeláldozó barátom voltál és vagy, hogy most is bizalommal fordulok Hozzád segítségért. Hátha most is nyílnék valami mód a számodra. Úgy gondolnám, hogy január 1-ével havi minimum 600 forinttal fizetésemből törlesztem. Szívesen felajánlanám zálogul 'Ethnographia' sorozatomat és néhány ritka könyvemet, ha erre szükség volna.

Bizonyára nem haragszol soraimért, a mostani nehéz viszonyokat ismerve, tisztában vagyok kérésem súlyosságával. Nagyon kérlek, írd minél hamarabb, módodban volna-e segíteni rajtam.”³²

„Elvált feleségemmel meleg emberi, baráti kapcsolatban vagyok, munkámban nagyon sokat segít. Fiúnk, Péter 12 éves. Eleven, ragyogóan okos gyerek, aki azonban az iskola fegyelmébe, a rendszeres tanulásba alig tud egyelőre beleszokni”

– írta Lang Ernőnek levelezésük kezdetén, az 1950-es években.³³

Az 1950-as évek közepén, emlékezik vissza az akkor Szegeden diákoskodó Grynaeus Tamás, már gyakran járt haza felesége, Sára asszony, akiről „Sándor bácsi mindig a legnagyobb tisztelet és megbecsülés hangján beszélt [...] Sára néni ekkor még egészséges volt, szellemi ereje teljében. [...] Ezzel egyidőben jelentkeztek újra és folytatódtak még éveken

³⁰ Breviárium 53.

³¹ Breviárium 53-54.

³² Bálint Sándor levele Scheiber Sándorhoz 1954. augusztus 31. MTA Keleti Gyűjtemény, Scheiber-hagyatéka.

³³ Levele Lang Ernőhöz 1958.1. 28. Lang 1984. 6.

keresztül fogadott fiával, Péterrel kapcsolatos gondjai-bajai. Ezeket a keserőségeket igen nagy türelemmel és alázattal viselte, minden tőle telhetőt (sokszor erején felüli!) segítséget megadva. Türeleme meghozta gyümölcsét: élete utolsó éveiben már örömet lelhetett »a Pétör« életében, munkája eredményeiben is.”³⁴

Amikor Sára asszony betegsége súlyosbodott, mind több időt töltött Szegeden, lényegében hazatért Szegedre. „Egymás között beszélgettünk csak a vissza-megtért asszonyról – írja Lele József, és éreztük, hogy Sándor bácsi nagyon boldog.”³⁵ S bár felesége ápolása munkájában hátráltatta, mégis azt írta Lang Ernőnek:

„Sára egészségével sajnos nem dicsekedhetem. Testi ereje mintha gyöngülne, ami érthetően depressziós hangulatokat vált ki belőle. Iparkodom mindenképpen meggyőzni, hogy élete az én számomra így is értékes. Talán még jobban.”³⁶

„Sajnos, Sára testi ereje, lelki közérzete rohamosan hanyatlak. Aligha van nagyobb szomorúság, mint tehetetlenül nézni, átélni az emberi pusztulást. Ilyenkor nagy alázattal érzem és várom, hogy Isten elégtételt adjon mindazért, amire a mi erőnkől és szeretetünkől nem telhetett. A mi hiányaink és nosztalgiáink nem maradhatnak mennyei kiegészítések nélkül. Milyen igaza van szegénykémnek, amikor lázadozik és mennyire fáj, hogy hiába minden Ige és minden emberi szó. Nem tudom, helyt tudok-e állani mellette. Ha mindent megtehetnék is, úgy érzem kevés volt.”³⁷

„Sára hála Istennek, február közepe óta itthon van, a tavalyi esztendő fő részét kórházban töltötte. Állapota valamelyest javult, a körülményekhez képest megvan. Időmből bizony elvesz, mégis örülök, hogy itt él mellettem és szolgálhatok neki.”³⁸

A hozzá közel állók sok mindent láttak és tudtak erről a sajátos kapcsolatról, amiről most Belon Gellért szavait idézzük. „A legmélyebb emberi kapcsolat a házasság. Az ő házassága nem sikerült. Egyházilag is kimondták semmisségét. Mégis, volt feleségét, kinek sorsa úgy alakult, hogy erre szüksége volt, magához vette, annak gyermekét is a maga nevére fogadta s felnevelte. Idegbénulásos »Sáráját« holtáig ápolta, saját kezével.

Olyan megható volt hallgatni külön-külön a két embert. Sára mindig azt vetette saját maga szemére, hogy ekkora ész és munkabíró embert elvon a tudományos munkától és hozzá nem méltó szolgálatra kényszeríti. Sándor pedig mindig az után kutatott, hogy Sára nem panaszkodik-e, hogy, mint férfi, talán hiányosan szolgálja ki és nem elég figyelmes vele szemben.

Amikor Sára idegsorvadása súlyosabbra fordult, mindig kérte, hogy Szegeden jártamban lássam el szentségekkel Sárát, előbb otthon, majd később az ideggyógyászaton. Megható volt látni azt a gyöngéd figyelmet, amit Sándor a nagybeteg asszonnyal szemben tanúsított. A kórházban adoptált fia orvosi szobájába vezette át a kórteremből a járni alig tudó Sárát. Diszkréten távozott, hogy Sára elvégezhesse gyónását. Sándor is mindig megáldozott.”³⁹

Ezt a sajátos házastársi kapcsolatot, amit Bálint Sándor a házasságkötés semmissé nyilvánítása után is érvényesnek érzett, legszebben talán Sinkó Ferenc értékelte: „Tiszteletre méltó, aki hősi fokon gyakorolta a házastársi szeretetet, a megbocsátást, azt, amit a reform előtt

³⁴ Grynaeus 1990. 22-23.

³⁵ Ifj. Lele 1996. 38.

³⁶ Levele Lang Ernőhöz 1974. X. 29. Lang 1984. 282.

³⁷ Levele Lag Ernőhöz 1976. október 29. Lang 1984. 299.

³⁸ Levele Lang Ernőhöz 1977. VI. 5. Lang 1984. 308.

³⁹ Belon 1990. 40.

kánonjogi kódex így fogalmazott meg: *mutuum adjutorium* – a másik fél testi, lelki és anyagi támogatása. Külön széppé tette hősiességét, hogy nem mutogatta azt, hanem szelíd szerénységgel tette.”⁴⁰

Hűsége katolikus hitéhez és egyházához

Hűséges volt istenhitéhez, kereszténységében és római katolikus vallásában. Többre tartotta katolikus hitén alapuló meggyőződését, mint egyetemi és tudományos karrierjét.

A II. világháború után megértő, fájdalommal teli szeretettel írt a katolikus egyházat ért hátrányos megkülönböztetésekről. De ebben a Gondviselés kezét látta:

„[...] szegény kommunistáink nem is sejtik, hogy az üdvösség eszközeivé lettek: a püspöki karnak, a magyar hierarchiának kell most végigjárnia azt az utat, amelyen a hívek már évek óta rajta vannak. Az úr nem lehet kisebb a szolgánál, a pásztornak is ki kell innia a szegyen és förtelem poharát. Ebben a teljes kiszolgáltatottságban, a babiloni sorsnak ebben a fojtogató közösségében kell a magyar Sionnak várnia a szabadulást. [...] Püspöki karunk elődeinek ragyogóan helytelen szerepjátzásáért, annyi sok mulasztásért, önmagának régebbi tévovázásaiért vezekel most, hogy méltó legyen, hogy végre igazán teljesen azzá legyen, amire a mester kiválasztotta [...]”⁴¹

Látta egyháza és papjai gyarlóságát is, és imádkozott értük.

A szegedi teológiai tanárokkal, kispapokkal különösen szoros kapcsolatot tartott fenn. Ismerte és élte a liturgiát. Tudta, hogy az egyházban a liturgiának, a szent hagyománynak fontos szerepe és funkciója van, hogy „általuk közelünkbe jussanak az üdvösség nagy valóságai és rajtuk keresztül kapcsolat teremtsődjék az egyházban rejlő kegyelmi világgal: magával az Úr Jézussal” – emlékezett vissza Belon Gellért püspök.⁴²

Papok emlegették összeszedett gyónásait. Néhány nappal halála előtt Nagykőrösön vett részt egy tudományos konferencián. A plébánián, Fila Béla plébánosnál lakott. „Az előadássorozat utolsó napjának reggelén jó korán, a szentmise előtt kért: szeretne velem beszélgetni. Letérdelt előttem. Kérte, hallgassam meg életgyónását, talán utolsó szentgyónását... Azóta biztos vagyok, hogy megmaradt valami ebben a bűnös világban az eredeti ártatlanság állapotából; [...] Arra is gondolok néha szentgyónása óta, hogy talán kimondhatatlan módon, de ránk sugárzik az angyalok ragyogó tisztasága. Ez tény. Ahogyan előttem térdelt vagy félóráig, én szinte nem is tudtam mondani semmit sem, csak figyeltem egy élet vallomására, melyből kiderült, hogy igen, lehet élni és szenvedni, nagyon szenvedni – tisztán, ártatlanul, Isten közvetlen, konkrét jelenlétében!”⁴³

Hite alapozta meg viszonyát a teremtet világhoz, hangsúlyosan az emberekhez, a magyar és az európai társadalomhoz. Ez tette őt toleránssá más felekezetű embertársaihoz.

Az ünnepek, a búcsújáró helyek világa katolikus hite egyetemességét és nagyszerűségét sugallták neki:

„Itt vagyok piros pünkösdi napján a doroszlói búcsún. Alig éreztem még valahol ennyire az égi és földi szerelem azonosulását, érzéki voltunk isteni ittasultságát, mint itt. Megértem, ismét bizonyítva látom a katolicizmus meghatott hódolatát a teremtet szépségben, a szerelem áldozatában teljesedő élet előtt. [...] Itt látom és érzem Doroszlón a katolicizmus

⁴⁰ Sinkó Ferenc levelét idézi ifj. Lele 1996. 75.

⁴¹ Breviárium 35-36.

⁴² Belon 1990. 40.

⁴³ Fila 1990. 42.

erejét, amely nemcsak politika és propaganda, nemcsak világnézet és álláspont, hanem mindenek előtt kultusszá ragadtatott élet, amelyet napjainkra szinte csak a nép hitelesít, pedig egyetemes emberi érvényességre hivatott.”⁴⁴

A szerzetesi élet és példa különösen közel állt szívéhez, lelkéhez. Tudomásunk szerint piarista, ferences és bencés confrater volt. Vállalta e rendekhez tartozás imakötelezettségét. Sudár János visszaemlékezése szerint 1978. november 27-én Kecskeméten avatták piarista confraterre. „A meghatódottságtól nem tudtam megszólalni, olyan váratlanul engem szólítottak elsőnek” – idézi Bálint Sándort. „Végrendeletileg meghagyom, hogy sírkövemre, ha lesz, ezt vessék rá: Piarista confrater. Az, hogy egyetemi tanár, professzor voltam, az elmaradhat.”⁴⁵

A keresztény politikus

Keresztény politikusként is ugyanezeket az elveket képviselte és gyakorolta: erkölcsös volt, becsületes, a politikában is hű népéhez, magyarságához, de egyúttal a keresztény Európához is. 1945–1948 között a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője volt. Lakása – legalább is egy időben – a Gellérthegy oldalában álló pálos kolostorban volt.

A Demokrata Párt nevében felszólalt a fakultatív hitoktatás ellen. Beszédében (1947. március 13.) azt hangsúlyozta, amit nekünk, mai szülőknek, nagyszülőknek is szem előtt kell tartanunk:

„A gyermekek – s jelen esetben mindig a megkeresztelt gyermekről van szó – nevelésének jogán három nem egyenrangú tényező osztozkodik. Isteni jogon a hitvallást illeti a gyermekek hitbeli és erkölcsi oktatásának joga és kötelessége. Alapvető természetjogon nyugszik a szülők általános nevelési joga és kötelme; következtetett természetjogban gyökerezik az állam nevelési joga. [...] Viszont a szülők szabadakaratú elhatározással, minden kényszer nélkül kereszteltették meg gyermekeiket, mindig abban a világos tudatban, hogy a megkereszteltetés tényének következménye gyermekük kötelező hitoktatása. A megkeresztelt gyermek esetében a kötelező hitoktatás tehát a szülőnek olyan kötelessége, amelyet a szabadakaratú cselekvésük konzekvenciájaképpen önként magukra vállaltak.”⁴⁶

Hit- és egyházhűsége volt a leg súlyosabb vád ellene a szocializmus éveiben. 1951 és 1956 között ezért eltiltották a tanítástól. Rendőrségi titkos megfigyelésének, a ráállított besúgók és ügynökök egyik fontos feladata a papokkal, püspökökkel ápolt kapcsolatainak feltérképezése volt. Ennek ellenére naponta részt vett szentmisén és áldozott. Nem tagadta meg hitét még a látszat kedvéért sem. Legfőbb bűne „keresztény hite, vallásossága és a Római Katolikus Egyház melletti elkötelezettsége” maradt.⁴⁷ Egyházi kapcsolatait végig megfigyelték, az 1960-as években pedig a Csongrád Megyei Rendőr Főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály belső elhárítás alosztálya „Utazók” néven operatív feldolgozó munkát kezdeményezett Csongrád megye „váci egyházmegyei részén működő, római katolikus papokból és világi személyekből álló csoportosulás államellenes jellegének, céljának megismerése és dokumentálása végett [...]” Egy tucat titkos megfigyelőt, ügynököt állítottak rá Bálint Sándor megfigyelésére. A csoport szellemi vezetőjének Bálint Sándort tartották.⁴⁸ Amikor ennek tarthatatlansága kiderült,

⁴⁴ Breviárium 98-99.

⁴⁵ Sudár 1990. 38.

⁴⁶ Csapody 2004a. 438-439.

⁴⁷ Bálint László 2004. 22.

⁴⁸ Bálint László 2004. 35-49.

„Fellazítok” néven új ügyet kreáltak. A sok éven keresztül folytatott rendőrségi megfigyelésnek 1965 nyarán rendőrségi feljelentés lett a vége. Bálint Sándort „egy rendbeli folytatólagosan elkövetett izgatásban” bűnösnek találták és hat hónapi szabadságvesztésre ítélték, aminek végrehajtását három évi próbaidőre felfüggesztették. A következmény Bálint Sándor kényszerű nyugdíjazása lett. 61 éves volt ekkor. Egy évtizedig még taníthatott volna!

A visszavonulás keserű évei alatt írta meg élete fő műveit, *A szögedi nemzet*. *A szegedi nagytáj népelete* három kötetét, a *Karácsony*, *húsvét*, *pünkösd* és az *Ünnepi kalendárium* összefoglalóját.

Életének, munkájának minden percét, minden tettét Istenhez mérte. A rábízott talentumokkal jól gazdálkodott. Egész tudományos munkássága, élete, s a *Naplójából* összeállított Breviárium pontos tükrözője ennek.

„Mit hoz a jövő – írja egy helyütt *Naplójába* –, amely Isten kegyelméből ura életnek és halálnak? Megadja-e szándékaimhoz és reménységeimhez az erőt és alkalmat, megadja-e magamnak földi teljességét is, az emanáció sugárzó kényszerűségét, amikor még élek ugyan, de már nem én élek? Sok próba vár reám. Úgy érzem, a végső jutalomért, talán a mennyei koronáért indul meg a versenyfutás az új esztendőben: Isten irgalmába ajánlom magamat.”

Az eltelt esztendő végén pedig hálát ad:

„Istenem, köszönöm ezt az esztendőt is. Tudom, hogy sokkal tartozom Neked érette, Te azonban nagylelkű vagy.”⁴⁹

S szinte élete summájaként vetette papírra azokat a gondolatait, amelyeket 2004-ben a szeged-alsóvárosi ferences templom Fekete Mária-oltára mellett márvány emléktáblájára felírtak:

„Istenem, legyőztél, hogy magadhoz magasztalj. Mindent elvettél, hogy megajándékozhass magaddal.”⁵⁰

⁴⁹ Breviárium 11-12.

⁵⁰ Breviárium 63.

A szolgáló szeretet példaképe

Segítőkészsége született pedagógusi alkatán, egyéniségén alapult, amit tudatosan gyakorolt, fejlesztett. Mindig és mindenkinek segített, mindenkit szolgált.

„... ha újra kéne kezdenem az életet, akkor, mint ahogy pedagógusnak mentem, pedagógus szeretnék lenni a szónak legegységesebb értelmében. Ilyen magiszterféle, aki szeretné az embereknek a szemét kinyitni, hogy örüljete, vigadjate, nehéz a sorsotok, szegények vagytok esetleg, problémáitok vannak, de itt van az ég, itt van a világ, itt van a Tisza, itt van a muzsika, és annyi más, ami helyreigazít benneteket. [...] Amikor tanítottam, ez volt a célom, persze nem így szavakkal, csak a sorok között kimondva, hogy szép az élet, örüljete neki, érdemes élni. És érdemes szolgálni, mivel az ember hát nem egymaga van tulajdonképpen, hanem társaságban, közösségben és ... hogy fejezzem ki magamat... másoknak is örömet szerezni azzal, hogy vagyunk, és szolgálatukra állunk.”⁵¹

Grynaeus Tamást az 1956-os szegedi forradalmi eseményekben való részvétele miatt börtönbüntetésre ítélték, és félbe kellett hagynia orvosi tanulmányait. „1964 végén kerültem vissza újra Szegedre, tanulmányaim befejezésére. Nem volt hol laknom, mire Sándor bácsi Vágó Gábor öreg művész barátunk közbenjárására megnyitotta előttem otthonát, feláldozva féltve őrzött függetlenségét: 1965 januárjától júliusig kis udvari szobájában laktam” – írja Grynaeus Tamás. „[...] akkortájt sokkal mostohább szobákért 6-800 forintot vasaltak be a diákokon is, én meg Isten nevében laktam Sándor bácsinál.”⁵²

Első személyes kapcsolatfelvételünkben is az önzetlen segítség nyilvánult meg. Bár már személyesen ismertük egymást konferenciákról, 1974-ben, egyetemi doktori értekezésem elkészültekor úgy gondoltam, hogy annak az Akadémiai Kiadóhoz benyújtani kívánt kéziratát csak ő tudja megfelelően lektorálni. Másrészt segíteni is szerettem volna neki tiszántúli, Hortobágy vidéki szokásadatokkal. Egykori tanárom, munkahelyi főnököm, Gunda Béla beleegyezett abba, hogy elküldjük neki a kéziratot szakmai véleményezésre. Leleveleztem vele, s elment a több száz oldalas kézirat.

Azt vártam, hogy majd nagyon összefirkálva kapom vissza. Ehelyett egy rövid levél jött, amiben megkérdezte: van-e már kiadóm, mert segíteni szeretne a munka megjelentetésében. Adatokat nem vett át tőlem, *Karácsony*, *húsvét*, *pünkösöd* és az *Ünnepi kalendárium* kéziratát nyilván már lezárta akkor. Vagy nem volt mit átvenni. De segíteni akart.

Lang Ernőnek több levélben arról panaszkodik, hogy napjait, folyamatos munkáját széttördelik a hozzá akármilyen ürüggyel befutó vendégek, de

„Ajtóm azonban mindig nyitva van, ha segítségért, jó szóért jön valaki hozzám. Ilyenkor nem hivatkozom elfoglaltságra, megszűnik az egyéni léthez való ragaszkodás: lélekben megmosom a lábát, aki belép hozzám és leültetem.”⁵³

És mindig megvolt benne a vágy, hogy ezáltal Isten közelébe, szeretetébe vezesse az embereket. Milyen őszinte szavakkal írt erről *Naplójában*, s fájó, hogy mennyire időszerűek szavai ma is:

⁵¹ Csapody 2004b. 163.

⁵² Grynaues 1990. 25-26.

⁵³ Levele Lang Ernőhöz 1962. X. 17. Lang 1984. 105-106.

„Szerettem volna az embereket és diákokat az égi posztulátumokra döbbszteni. Nem lehet rajtuk segíteni: a szeretetet gyöngeségnek érzik. Megvetik, miközben elepednek utána.”⁵⁴

Szinte hitvallásként fogalmazta meg:

„[...] az én másokért adatott”.⁵⁵

Vajon napjaink egyénekre szétesett, önző világa megérti-e ezt? Azt a jézusi tanácsot, amit Bálint Sándor követett, miszerint „Aki köztetek nagyobb akar lenni, legyen a szolgátok! És aki első akar lenni, legyen a cselédetek! Az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak, és odaadja életét váltságul mindenkiért.” (Mt 20,20-28)

Humánuma, türelmessége

„Bálint Sándor szívélyessége, közvetlensége, tanáros folyton oktatása, nyelvjárásban beszélése, nyíltan megvallott és gyakorolt vallásossága nem mindenkinek tetszett. Volt, akit irritált, mesterségesnek, képmutatásnak tartották. Persze, az is lehet, hogy még kevésbé tetszett Sándor bácsi nyakas, plebejus igazságkeresése, és ezért tartották túlzásnak keresztvetését csakúgy, mint falun az adatközlők iránti lelkendezését. [...]”⁵⁶

„... a néprajzi kutatásban, a néprajzi szemléletben elmaradhatatlan és elhagyhatatlan tényező a humánus. Szóval az európai népkultúrák például a természetes helyi különbségek ellenére is olyan testvérségben élnek egymással, amit csak mondjuk egy néprajzi kutató lát be, vagy mondjuk egy jó, intuitív lelkületű költő, vagy nem tudom én, pszichológus, hogy itt miről van szó. Itt az örök emberinek a kifejezéséről van szó.”⁵⁷

„Ahogy előrehaladt a korban, úgy vált egyre türelmesebbé, megértőbbé. Míg régebben ragaszkodott a vallásos folklórban a katolikus és a magyar emlékekhez, később egyre inkább kinyílt a szíve más népek és más hitek felé is. Gyűjtötte a magyar protestáns folklór emlékeit, komolyan tanulmányozta a zsidó hagyományokat is.”⁵⁸

„Az én igazi testvéreim a szerbek, a horvátok, a szlovákok és a románok, akkor is, ha nem értjük egymás nyelvét; akkor is, amikor szembe kerülünk egymással. Nekünk tudnunk kell, hogy ugyanaz a föld táplál bennünket és ugyanaz a világ tekint le ránk. Nekünk tehát rendbe kell tennünk dolgainkat békésen, tisztán, türelemmel és teljes megértéssel.”⁵⁹

„A világi és egyházi törvényeket tiszteletben tartotta, de lelkiismereti szabadságát megőrizte, s az emberségességet mindezek fölé helyezte. Egy ízben, mikor számon kértem rajta következetlenségét, így fogalmazta meg ennek reguláját: »Tudod, a törvények azért vannak, hogy a szeretet nevében áthágjuk őket.«”⁶⁰

⁵⁴ Breviárium 12.

⁵⁵ Levele Lang Ernőhöz 1966. II. 21-én. Lang 1984.158.

⁵⁶ Voigt 2004. 363.

⁵⁷ Csapody 2004b. 160.

⁵⁸ Gáspárné dr. Zauner 1990. 17.

⁵⁹ Csapody 2004b. 150.

⁶⁰ Grynaeus 1990. 28.

A megbocsátó ember

„A nagylelkűség, a megértés mások szenvedélyei, botlásai iránt, készsége a lemondásra és a megbocsátásra – valóban jellemezte életét” – írja Gáspárné dr. Zauner Éva.⁶¹ „Ahogy előrehaladt a korban, úgy vált egyre türelmesebbé, megértőbbé.”⁶²

„Nem okozott keserűséget a kicsit korai nyugdíjazás, mert munkám akad bőven, és hát ez betöltötte az életemet.”⁶³

Pedig a nyugdíjazást a már említett koncepció per előzte meg.⁶⁴

„A pör befejezésekor az utolsó szó jogán ezt mondotta Bálint Sándor: »Tisztolt bíróság! Arra kérem az én Uramat, Istenömet, hogy soha ne tudjam meg, ki juttatott engem ide, hogy ne lögyön gyűlölet iránta a szívemben.«”⁶⁵

„Egy alkalommal, már a házirabságból szabadulás után, Pestre utazott. A Nyugati pályaudvaron látta, amint egy fiatal pár sok bőrönddel, és karon ülő kisgyermekkel sietnek mellett. Bálint Sándor megszólította őket, és felajánlotta segítségét. A fiatalember eképpen válaszolt: »Köszönöm, kedves professzor úr, ...« Mire Bálint Sándor megkérdezte tőle, honnan ismer, talán korábban tanítványom volt? Mire a fiatalember ezt mondotta: »Nem, hanem én voltam Önnél az egyik házkutató abban a bizonyos perben.« Bálint Sándor [...] a reá oly jellemző jellegzetes szelídséggel mosolygott, és segített a fiatal párnak a csomag cipelésében.”⁶⁶

„Nem pocskondiázott, gyalázott soha senkit – olvashatjuk Grynaeus Tamás visszaemlékezéseiben. A legerősebb kifejezés, amit valakire is használt, ez volt: »az ártatlan«. Hangsúlyával együtt lenne igazán hiteles, mert abban benne volt adott esetben a csirkefogóságtól az aljasig minden, de ez is: bocsáztatok meg neki, mert nem tudja, mit cselekszik.”⁶⁷

„[...] Sándor Bácsink nem csak igaz ember, hanem szentéletű keresztény volt. Hite, alázata, derűje, ügybuzgalma és tisztasága valóban csak a szentekéhez hasonlítható. Az általam ismert keresztények között ő áll az élen, a legmagasabb fokon” – írta Koroncz László egy levelében.⁶⁸

Ezt a véleményt erősíti tanítványa, Szilárdfy Zoltán művészettörténész – lelkipásztor szavai is: „Nem kell a legkisebb túlzásba esnünk sem ahhoz, hogy kijelentsük: Bálint Sándor valóban kivételes keresztény ember, hívő katolikus és másokért élő, másokért áldozatokat hozó szent ember volt. Felekezeti, világnézeti különbségtétel nélkül segítette azokat, akik ezt Tőle kérték. Szívesen és szeretettel tette.”⁶⁹

Születésének századik évfordulóján, az alsóvárosi ferences templomban, a *Szerecsöny Mária* oltára mellett – kedves imádkozó helye közelében – emléktáblát avattunk. Ennek szövege a *Breviárium*ból származik:

„Istenem legyőztél, hogy magadhoz magasztalj. Mindent elvettél, hogy megajándékozhass magaddal.”⁷⁰

⁶¹ Gáspárné dr. Zauner 1990. 15.

⁶² Gáspárné dr. Zauner 1990. 17.

⁶³ Csapody 2004.159.

⁶⁴ Erről több munkában is lehet részletesen olvasni: Péter 1987., Péter szerk. 2004. ifj. Lele 1996.

⁶⁵ Hamvas 1990. 46. Hasonlóan, bár kissé más szavakkal idézi ezt Lele József is: Ifj. Lele 1996. 36.

⁶⁶ Ifj. Lele 1996. 36.

⁶⁷ Grynaeus 1990. 25.

⁶⁸ Koroncz László levelét idézi ifj. Lele 1996. 73.

⁶⁹ Szilárdfy Zoltán levelét idézi ifj. Lele 1996. 70.

⁷⁰ Breviárium 63.

Teljesen Isten kegyelmébe ajánlotta magát. Napjait, jövőjét Isten irgalmas szeretetébe helyezte. Istent úgy szolgálta, hogy embertársaiért élt. Feltette a kérdést *Naplójában*:

„[...] tudunk-e Isten ajándéka lenni: magunkat és mindenünket odaadni azoknak is, akik észre sem vesznek bennünket”⁷¹

Életét, mindennapjait, tetteit mindig az Istenhez mérte. Különösen egy-egy év végén, annak lezárultával tekintett vissza, és tartott szigorú önvizsgálatot.

„December 31. Nem itthon szilveszterezek, Sárával virradok az új esztendőre.

Szeretnék most is visszatekinteni. Voltaképpen nem sokat tudok az évről mondani.

Annyira kívül vagyok már sok mindenben, hogy mintha nem is rajtam történt volna, ami történt. Nem keresek már semmit, de minden elviselek.

Az utak még mindig nyíltak, de mindinkább Istenhez egyenesednek. A sebek is nyíltak, de lassan már csak az angyalok látják őket. Minden kezdi az értelmét, vagy inkább a jelentőségét elveszíteni a szememben, hogy belevakuljak az egy szükséges látásába. A lélek sötét éjszakájában bolyongok, mert méltónak akarok a hajnalra ébredni.

Különös, hogy éppen most kezdem minden szavamat elveszíteni, amikor annyi volna a mondanivaló.

Különös, hogy most kezdek igazán szerelmes lenni, amikor ott a földön már nincs kit szeretnem, mert már mindenkit egyformán szeretek.

Különös, hogy éppen most kell mindenből kimaradnom, amikor az áldozat túlcordul bennem.

Különös, hogy most maradok magamra, amikor életre-halálra együtt vagyok mindenkivel.

Nem lázadozom. Nem akarok meghalni, de élni sem. Nem sóvárgok a vértanúság koronája után, de mindig kész vagyok elfogadni. Nincs már panaszom és kívánságom. Már minden olyan természetessé és félelmetessé vált, hogy Isten gondviseléséhez menekülök előle.”⁷²

Találóan jellemzi Bálint Sándor helyzetét a hűséges tanítvány, Lantosné Imre Mária, amikor azt írja, hogy „Őreá itt és akkor valóban érvényes volt »Istent szeretőknek minden a javukra válik« [...] igazsága. Félreállítottságában, magányosságában érlelődtek valósággá legutóbbi vallásos néprajzi gyűjtései.”⁷³

⁷¹ Breviárium 21.

⁷² Breviárium 28-29.

⁷³ Lantosné Imre 1990. 31.

Az Istenre hagyatkozó keresztény ember

„Egész eszmerendszere és élettevékenysége a valláson alapult, pedig e téren fokozatos közömbösödés tanúja lehetett, majd a különféle hivatalos áramlatok szenvedő alanya is. Elmaradt volna korától? Aligha, sőt bizonyos esetekben inkább a fordítottja igaz. A katolikus vallás egyetemessége: nemzetközisége, állam- és osztályfelettsége ragadta meg, amelyet összehangolt szülőföld- és hazaszeretetével, az államrenddel való, vallási sérelem nélküli együttműködéssel; talán csak az élesedő osztályellentétek iránt tanúsított kevesebb érdeklődést. Saját kora hivatalos egyházát sok mindenben megelőzte: a felekezeti párbeszéd, az ún. pluralizmus híve volt, távol állt tőle minden felekezeti, nemzeti vagy faji elfogultság, és ezt nemcsak hirdette, hanem tetteivel bizonyította is. [...] Egyházát és népét azonban minden felesleges áldozattól féltette. Vallását fenn nem hirdette, hanem igyekezett követni, e törekvésben eléggé társtalan maradt. [...] a teljes békét, a természet és a társadalom egységét, valamint az égiekkel való közvetlen kapcsolatot kereste. [...] Vívódásait nem teregette ki a világ előtt, hanem megharcolt velük naponta, a társadalom már csak derűs, bizakodó, és elvekben sziklaszilárd oldaláról ismerte.”⁷⁴

Bálint Sándor a személyiség megújulását a háború utáni magyar társadalom mindent átható megújulásának – az elkerülhetetlen kényszernek, egyszersmind megtisztító lehetőségnek tekintett radikális változásnak – az előfeltételeként fogta fel, amely a magyarságnak mint nemzeti közösségnek a jövőjét is meghatározza. 1944 telén vetette papírra *Alkossunk új embert* című fogalmazványát, amelyben a magyar katolicizmus valódi megújulását sürgette:

„Hiányzik a keresztény felelősségtudat érzése. Fanatikusok, akik bármely pillanatban tönkre tehetik a világot, jobban, mint a világháború. Fel kell ébreszteni a keresztény öntudatot. Ha a keresztényekben nem fejlődik ki a felelősségtudat, beláthatatlan a következmény. [...] Krisztus kisugárzásával talán sikerülni fog irgalmas szamaritánusként meggyógyítani a beteg világot. Nem az a fontos, mit akarunk, hanem, hogy mik vagyunk. A legjobb részről ne feledkezzünk meg. A katolicizmus nem világnézet, párt, emberi magatartás, hanem ezen túl a királyi ember lakomájára is hivatalosak vagyunk. A mennyei tehetetlenség legyőzi az ördög imperializmusát.”⁷⁵

A kor modern kereszténydemokráciája „a lelki értékek elsőbbségét [hirdette], amelyek egyedül képesek az embert nemesebbé tenni. A szeretet és a könyörületesség egyetemes törvénye szerint minden ember felebarátunk, és a keresztény világban a társadalmi kapcsolatoknak azóta is ez az alapja.”

„...bibliás ember volt Bálint Sándor néprajzkutató. A professzor éppúgy, mint a kisdíák. Az alsóvárosi mély magyarság köréből hozott vallásosságát mindig megőrizte, egyszerű formában. A szentképeket nemcsak mint a néprajzi kutatás eredményét és emlékét őrizte. Benne élt a magyar szentek és az egész egyház szentjeinek világában.”⁷⁶

„Ez a mélységesen vallásos, mindhalálig alsóvárosi egyszerű magyar ember a katedrán is, a professzori létben is alázatos, egyszerű ember volt. A szerénység ferencesi lelkülete lebegte körül, hisz az Alsóvárosi templom körül indult el, és nagyon szerette a kegyhelyeket, a ferences

⁷⁴ Katona 1985. In: Csapody 2004b. 192-193.

⁷⁵ Csapody 2004b. 199.

⁷⁶ P. Békési István emlékezése. In: Csapody 2004b. 184.

búcsújáróhelyeket, nagyon szerette Assisi szentjét. Szerénység, egyszerűség, alázatosság jellemezte az ő életét.”⁷⁷

„...jámborságát, alázatosságát, szerénységét sokszor bárgyúságnak tartották. Igen, ez a keresztény jogtalanság, amely bölcsőbb a világ bölcsességénél. Hogy Bálint Sándor milyen életű volt, akkor derült ki, amikor nem taszította el a hűtlen asszonyt, és megengedte, hogy a gyermek, aki nem az ő gyermeke volt, az ő nevét viselje: mert az az ártatlan nem tehet arról, Pista. [...] Az az asszony gyönyörű, ragyogó szép asszony volt. Ez volt a veszte is, összetört, beteg asszony lett. Sándor volt a gondozója, ápolója, mert ezek... az Úrban ilyen esztelen tanítások is vannak: a megbocsátás, a felejtés, és jótevés azzal, aki a becsületünket is besározta, a szívünket és bizalmunkat is megsebezte.”⁷⁸

Felesége betegsége kapcsán a munkáról szólva, azt írja Lang Ernőnek egyik levelében, hogy

„[...] Egy pillanatra sem volt probléma a számomra, hogy a munkát, bármennyire is lényeges mozzanata az életemnek, erre az időre abba kell hagynom. Úgy gondolom, hogy az az alkotás nem lehet hiteles, amelyik emberi egyoldalúságokból, bármennyire is hangoztatott alkotói önzésből született.”⁷⁹

Ekkora alázatot és állapotbeli kötelességérzetet nehéz másutt, vagy egyáltalán találni!

„[...] az életet én nagy ajándéknak tekintem. Egy olyan ajándéknak, amit az embernek meg kell becsülnie, éppen, mert ingyen kapta. Tehát az életben van valami kegyelemszerű. Minden embernek az életében, hogyha ezt átéli, vagy nem éli át. Mindegy. Persze, sajnálom azt az embert, aki nem jut el idáig, hogy fölfogja, hogy hát íme, élek, látom a világot, örülök, emberekkel találkozom, szeretem őket [...].”⁸⁰

⁷⁷ P. Békési István emlékezése. In: Csapody 2004b. 185.

⁷⁸ P. Békési István emlékezése. In: Csapody 2004. 187.

⁷⁹ Levele Lang Ernőhöz 1961. XII. 3. Lang 1984. 86-87.

⁸⁰ Csapody 2004b. 162.

Példa és közbenjáró

Valószínűleg többet lehetett volna idézni lelki naplójából, a róla szóló visszaemlékezésekből, hogy még jobban és pontosabban jellemezzük őt. De már e rövid idézetekből is látható, hogy Bálint Sándor hősi fokon élte a szolgáló szeretetet. Keresztény volt – Krisztus neve nem szégyenült meg benne.

Tudományos karrierjét áldozta föl hitéért, meggyőződéséért, amit egy pillanatra sem adott fel. Példát mutatott ebben minden kor tanárának, tudósának – és emberének. Nem a karrier a legfontosabb. Nem a világ elismeréséért munkálkodott. Temetési szentmiséjén gyászbeszédében Hamvas István azt mondta „[...] koporsója előtt nem vesszük párnán kitüntetésait, mint nagy halottaknál szokás, mert nincsenek! De most már Ő maga a kitüntetés Városának, népének [...].”⁸¹

Példát mutatott a házassági eskü betartására, hiszen semmissé nyilvánított házassága ellenére „szeretetből nem hagyhatta” magára feleségét és annak fiát. Beteg feleségének ápolása mellett munkalendülete mégsem tört meg, fáradhatatlannak látszott. „Vajon honnan van ez a teherbírás? – tette fel a kérdést Sudár János, az akkor fiatal pap. Legyen rá válasz 1978. január 15-i beszélgetésünkben egy általam lejegyzett mondata: »Az ember többet el tud viselni, mint amennyire képes: ez a kereszténység csodája.«”⁸²

A hűség embere volt tehát. Hűséges hitéhez, egyházához, népéhez, szülőföldjéhez, nyelvjárásához, családjához, egyeteméhez, a Kárpát-medencében élő népek testvéri közösségéhez. „Emberségéhez hűséges ember volt, hűséges tudós volt, s igaz, tiszta keresztény ember. Teológiailag megalapozott vallásosságát gyönyörű harmóniába tudta állítani azzal a népi vallásossággal, melyet alsóvárosi szülei és környezete által ismert, s melyet élete folyamán tudományosan feldolgozott. Nemcsak hitét, de vallásának gyakorlatát sem adta fel sohasem.”⁸³

Úgy gondolta, hogy

„[...] a mi korunknak legsúlyosabb, szinte gyógyíthatatlan problémája az a gyökértelenség, amibe a modern civilizáció, az ipari és közlekedési forradalom juttatta az emberiséget. [...] igazán ott érdemes élnie – akár falu, akár város, akár egy tanyai környezet vagy a főváros legyen az –, ahol csakugyan otthon érzi magát, és emberségében a legbiztosabbnak és legteljesebbnek ismeri magát. És ez nem jelent – hangsúlyoznám – nem jelent bezárkózást, elidegenedést, hanem egyszerűen: még abból a biztos emberi-szülőföldi pozícióból táplálkozik, amin az ember áll és él, és így talán még biztosabban és még nagyobb szeretettel fogja megközelíteni azt a világot is, ahol nem érzi magát olyan otthonosan, ahol nem fordul meg olyan sűrűn.”⁸⁴

A szolgáló szeretet embere volt. Igazi pedagógus. Segítőképz. Tudomásom szerint piarista, ferences és bencés confrater volt. Vállalta e rendekhez tartozás imakötelezettségét. Sudár János visszaemlékezése szerint 1978. november 27-én Kecskeméten avatták piarista confraterré. „A meghatódottságtól nem tudtam megszólalni, olyan váratlanul engem szólítottak elsőnek” – idézi Bálint Sándort. „Végrendeletileg meghagyom, hogy sírkövemre, ha lesz, ezt vessék rá: Piarista confrater. Az, hogy egyetemi tanár, professzor voltam, az elmaradhat.”⁸⁵

⁸¹ Hamvas 1990.51.

⁸² Sudár 1990. 37.

⁸³ Hamvas 1990. 50.

⁸⁴ Csapody 2004b. 145.

⁸⁵ Sudár 1990. 38.

Megmutatta, hogy a 20. században, napjainkban a hit vállalása, a vallásosság nyílt megvallása nem állhat távol a férfiktól, s az értelmiségiektől sem. Sőt, nekik kellene példát mutatni ebben!

Mindennapjaiban sok gonddal, bajjal küszködött, de Isten segítségével, bízva a Gondviselésben, úrrá tudott lenni azokon. A meghurcoltatások közben, vagy a napi munka után a művészetben: a zenében és a festészetben talált megkönnyebbülést. Ebből töltekezett. Tudta, hogy a zene a lelket nemesíti.

„[...] nagyon szeretem a muzsikát, és éppen a két végletet, nevezetesen a népzene, nemcsak a magyar, hanem más népeknek a zenéjéért is, van bennük valami nagy testvériség, azon kívül pedig a magaslatokat, Mozartot, Bachot és Vivaldit. Ezek, ha nagyon elfáradok, olyan hallatlanul felfrissítenek, és minden elrendeznek bennem, amiért nagyon hálás vagyok a Gondviselésnek [...]”⁸⁶

Vannak példák napjainkban is közbenjárására: mindennapi ügyekben, a család gondjaiban. Nem egy közbenjárásáért végzett kilencedről hallottam. Az imameghallgatások bejelentése és kivizsgálása még várat magára. Ám szegedi és budapesti példák arra intenek, hogy a családok mindennapi gondjaiban, sokgyermekes családok lakásgondjainak megoldásában, közbenjáró tudott lenni.

Bálint Sándor példakép sokunk, sokak számára. Egész élete azt példázza, hogy minden nehézség ellenére hogyan kell és lehet embernek maradni. Hívó keresztény embernek maradni. Hogy ehhez mekkora lelkierő s hit kellett, azt csak sejthetjük. Mindenkiné jót tett, mégis bántották. Nem engedték külföldre, mégis idehozta az európai szellemet és kultúrát. Nem engedték tanítani, akkor kettőzött erőfeszítéssel végezte kutatói munkáját. Elítélték igaztalan váddal, rossz sorsa okozóinak mégis megbocsátott. Hát ez a normális, a megszokott, amivel magunk körül találkozunk? Nem. A világban a dolgok egészen másképp történnek. S mégis – érezzük: valahogy úgy kellene működnie, ahogy Bálint Sándor élete mutatja.

Váratlan halálakor – egy autóbalesetben kómába esett 1980. május 2-án, s abból már nem tért vissza, május 10-én meghalt – érvényes volt rá Jézus tanítása, ahogy azt a Máté-evangéliumban olvassuk: „Örülj, jó és hív szolgám! Mivelhogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád; menj be Urad örömébe.” (Mt 25,21) Egyszerre két világban élt. Csanád Béla Bálint Sándornak ajánlott versrészlete ezt szépen kifejezi:

Éjszaka van. Ma nem mehetsz tovább.
Seregelnék az éj csillagai
fölötted. Lélegzetük ritmusát
A puszta csöndben szinte hallani.

A lámpák sápadtan parázslanak,
de fényben égnek mégis mindenk:
a szentek fönt a Dóm homlokzatán
s a csillagok alatt az emberek.

Feljő a hold. Érzed-e, mily szabad
a tér s az út előre s fölfelé?
Egyszerre két világ is hívogat.

⁸⁶ Trogmayer, Csapody 2004b. 103.

Minden tiéd és te az Istené!⁸⁷

S ezt a földi, szegedi világot halála után sem hagyta el. Szobrai, róla elnevezett intézmények és utca őrzik emlékét idelent. Odafönről pedig segíti egykori tanítványait, a szegedieket és nem-szegedieket, a közbenjárását kérőket. Minden hívő embert.

Ezért kérhetjük közbenjárását mi is bizalommal!

⁸⁷ Csanád Béla: *Szeged, Dóm-tér*. Bálint Sándornak

Gondolatok Bálint Sándortól minden napra: Isten- és emberszeretetről, szenvedésről, szolgálatról

„[...] az az alkotás nem lehet hiteles, amelyik emberi egyoldalúságokból, bármennyire is hangoztatott alkotói önzésből született.” (Levele Lang Ernőhöz 1961. XII. 3. Lang 1984. 86-87.)

„Félek a rossz és félbemaradt emberektől, akik megfélelkeznek halálukról és itt, ezen a földön akarnak maguknak várost építeni.” (Breviárium, 11.)

„A szeretet és a szolgálat rabságában élek, nem kíváncszom az emberek közé. Bűneimben és megaláztatásaimban is Isten dicsőségét keresem.” (Breviárium, 11.)

„Isten mindent elvett tőlem. Igaz: én, kishitű még nem adtam oda neki mindent. Magát adta azonban érte.” (Breviárium, 12.)

„A világban helytállani, előrehaladni, emlegettetni, szenvedni a hírtől, emberektől, mindennaptól, másfelől a kötelesség és munka bódulatába szédülni: az önmegtagadásnak szakadatlan, izgató alkalmai ezek. Mosolyogni a világban és a világon, de belül: sírni életünk és az emberek fölött. Az élet bántásait észre nem venni és hallgatni, jót mondani. [...]

Milyen furcsa dadogások is ezek. De élni akarok és nem szavakat faragni. Istennek akarok tetszeni: óh szent örülete a keresztnak, téged választalak.” (Breviárium, 13.)

„[...] ha nehezen is, de boldogan teszem meg: az én másokért adatott.” (Levele Lang Ernőhöz, 1966)

„[...] mintha Isten megajándékozott volna a maga mértékével: minden messzire távolodik tőlem, és a részvét közelségébe jut bennem, a szeretet megkönyörül az igazságon, az igazság engedelmeskedik a szeretetnek.” (Breviárium, 14.)

„Romba döntöttél, hogy Te épülj föl bennem. Készen vagyok Rád.” (Breviárium, 17.)

„Gondviselő édesanyaként járom a világot és a szívem szakad bele, hogy nem lehet megátalkodottságán segíteni. Istenem, fogadj el áldozatul.” (Breviárium, 18.)

„[...] tudunk-e Isten ajándéka lenni: magunkat és mindenünket odaadni azoknak is, akik észre sem vesznek bennünket.” (Breviárium, 21.)

„A nagyváros szomorú őserdejéből jövök, ahol annyira megfélelkeznek létünk kötelességeiről: az imádság és a szeretet áldozatáról, a mennyország jussáról.” (Breviárium, 22.)

„Istenben élek már, de még nem teljesen Istennek [...]” (Breviárium, 25.)

„Istenem a kezedben vagyok: mindent elfogadok.” (Breviárium, 26.)

„[...] mi lehetne más dolgunk és dicsőségünk, mint a magunk keresztyének fölmagasztalása. A kereszty a világ közepe: az ember szeretne róla megfedkezni, de mindig találkozik vele. Korunk különösen menekül előle, folyton tagadja, mégsem tud tőle szabadulni. Már nem érzi, hogy a kereszty nem a büntetésnek, hanem örömünknek jele és eszköze. Már nem tudja, hogy jaj annak, aki más vállára keresztyet rak, ahelyett, hogy maga hordozná. Korunk keresztyviselése kétségbeejtő, mert nem látja, nem keresi az értelmét Abban, akit egyszer fölfeszítettek és aki udvarképessé, kitüntetéssé magasztalta.” (Breviárium, 33.)

„Inkább Istennek kell engedelmeskednünk, mint az embereknek.” (Breviárium, 35.)

„Milyen kerülőket teszünk az egyenes út helyett: aszkézist a sporttal, a misztikát a pszichoanalízissel, a hitet a mítosszal, a személyiséget az egyéniséggel, a közösséget a tömeggel, a szentséget a gyűlölet sátáni heroizmusával, Krisztus bölcs királyságát a pártfegyelemmel, az örömet a szórakozással tévesztjük össze. Isten, add meg ennek a mai világnak az egy lépés malasztját, hogy ne önmagát, hanem egyszer már Tégedet találjon meg.” (Breviárium, 37.)

„Az élet: kereszty, de nyomban ajándékká válik, ha rájövünk, hogy a Kálvária istenfiúi kiváltságában részesülünk és a mennyország örököseivé válunk általa.” (Breviárium, 39.)

„A részeire bomlasztott világ keményen követeli a mi szeretetünk teljességét, amely éppen megoszlásában, szertehullásában, rádiumszerű sugárzásában válhat határtalanná. Azt a szeretetet követeli tőlünk, amelyből annál több marad nekünk, minél többet ajándékozunk el belőle. Belpoklos korunkat vagy átöleljük, vagy mi is vele pusztulunk. Ha már a világ halálra ítélte magát, mi is haljunk a szeretet máglyáján vele. Csak együtt juthatunk üdvösségre.” (Breviárium, 41.)

„[...] az emberi teljességnek, a Gondviselésnek és a világmindenséghez való meghitt odatartozásnak tudata és ajándéka támaszthatja a mi elrontott és elromlott, szózatlaná vált életünket új öröme és reménységre. Hiába nyerjük meg a világot, ha lelkünket ebek koncául dobjuk oda.” (Breviárium, 42.)

„Mi a sorsunk, mi a részünk? Aligha lehet más, mint Szent János evangélista vértelen vértanúsága, amely nem vitatkozik, nem áll ellent, nem is beszél, hanem hallgat és mosolyog. Nem védekezik, nem akar meggyőzni, téríteni, csak szeretni, azaz Istenben lenni és ezt az egész ellenkező, balgatag világot szívébe zárni, felajánlani.” (Breviárium, 43-44.)

„[...] talán újra megtaláljuk egymást szenvedésünk felmagasztalt útján.” (Breviárium, 53.)

„Szívemet az Úr ciliciummal: Sárával és Pétörrel övezi, akiket szeretetből nem lehet magukra hagynom. Minden olyan reménytelen, de éppen ezért dicsőül meg a reménység bennem.” (Breviárium, 54.)

„Istenem, köszönöm ezt az esztendőt is. Tudom, hogy sokkal tartozom Neked érette, Te azonban nagylelkű vagy. Köszönöm, hogy nem kényeztetted és mégis kegyelemmel vigyáztál rám, törődtél velem. Megengedted, hogy annyiszor megalázzon a világ, de vigasztalásod sem késett. Idehaza nagy keresztyeket raktál rám, de nem engedted, hogy összeroskadjam alattuk. Te jobban ismersz engemet, mint én magamat.” (Breviárium, 58.)

„Istenem: magamra hagytál, magamtól is megfosztottál, csak szívem ürességével dicsérhetlek. Tulajdonodba küldtél, de csak angyalaid hívek hozzám. Királyságra kentél, de az országodból kizártál. Vőlegénnyé magasztaltál, de a menyasszony nem ismert rám. Áldozatnak szántál, mégis szolgálatra ítéltél. Elüldözöl színed elől, de mindig jobboldra ültetsz. Nincs szavad, amikor a világ fiai a szégyen és keserűség poharával itatnak és pusztulásomra törnek. Óh jaj, nehéz megértenem, hogy Te már a világ kezdetén kiválasztottál a szégyen és keserűség királyi italára, a kereszt koronájára.” (Breviárium, 61-62.)

„Óh Uram, Téged akartalak magamban dicsérni, a világnak hirdetni: nincs szükséged ránk. Haszontalan szolgálád, mégis a Te könnyező gyermeked vagyok.” (Breviárium, 62.)

„Istenem legyőztél, hogy magadhoz magasztalj. Mindent elvettél, hogy megajándékozhas magaddal.” (Breviárium, 63.)

„A passió nemcsak Urunkra való ájtatos emlékezés, hanem szenvedő emberségünk értelme is, és ha akarjuk: Krisztus együtt szenved és dicsőül meg velünk.” (Breviárium, 76.)

„[...] a világot nem a világban, hanem csak magadban, az elrejtőzés áldozatával, a hallgatás dicsőségével magasztalhatod Istenhez.” (Breviárium, 84.)

„Szent ez a föld, amelyen állunk. Imádság és verejték érleli.” (Breviárium, 88.)

„[...] az együttélés lényege, a társadalom lelke nem a kompromisszum, hanem a harmónia.” (Breviárium, 93.)

„Minden *beteljesedett*, csak mi nem akarjuk már, vagy még elhinni.” (Breviárium, 102.)

Irodalom

Bálint László

2004 „*Betyár*” *fedőnevű célszemély. Bálint Sándor születésének 100. évfordulójára.* Budapest: Mikes Kiadó.

Bálint Sándor

1997 *Breviárium.* Összeállította és sajtó alá rendezte Csanálosi Lilla. Szeged: Mandala Kiadó.

Bálint Sándor- emlékszáma.

Szegedi Műhely, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám.

Barna Gábor szerk.

2004 „... *szolgálatra ítélte...*” *Bálint Sándor Emlékkönyv.* Szabó Ferenc és Szabó Magdolna közreműködésével szerkesztette Barna Gábor. Szeged: Lazi Kiadó.

Belon Gellért emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 1990. 39-41.

Csapody Miklós

2004 „*A világban helytállani...*” *Bálint Sándor élete és politikai működése 1904-1980.* Budapest: Korona Kiadó.

Csapody Miklós

2004 „*Nehéz útra keltem...*” *Beszélgetések Bálint Sándorral.* Szeged: Bába Kiadó.

Fila Béla emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 41-43.

Gáspárné dr. Zauner Éva emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 14-18.

Grynaeus Tamás: Egy magyar szentembör. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 22-28.

Hamvas István emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 1990. 46-47.

Kahler Frigyes

2002 *III/III-as történelmi olvasókönyv 2. Adalékok az emberi jogok magyarországi helyzetéhez az 1960-as években. A „gondolat- és szólásszabadság”.* Budapest: Kairosz Kiadó.

Lang Ernő

1984 *Ötvennégy levél, negyvenöt válasz (Fiftyfour Letters, Fourtyfive Answers).* Adelaide.

Lantosné Imre Mária emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 30-32.

Ifj. Lele József

1996 *Az Úr készen találta őt. Bálint Sándor élete.* Kecskemét: Korda Kiadó, 1996.

Péter László

1987 Bálint Sándor pályája. *Tiszatáj. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai folyóirat.* '87. (1987) 8. szám 3-30.

Péter László szerk.

2004 *A célszemély: Bálint Sándor. Ügynökjelentések, pöriratok 1962-1965.* Bálint László és Velcsov Márton gyűjtése alapján Péter László szerkesztette. Szeged: Belvedere.

Rónai Béla

2001 *Bálint Sándorra emlékezem.* Pécs: Kulcs a múzsákhoz Kiadó.

Sudár János emlékezése. In: Bálint Sándor- emlékszáma. *Szegedi Műhely*, szerk. Gyuris György. 1990. 29. évfolyam, 1-4. szám 34-38.

Tiszatáj. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai folyóirat. '87. (1987) 8. szám

Voigt Vilmos

2004 Tükörcserepekben. In: Barna Gábor szerk. „... szolgálatra ítéltél...” *Bálint Sándor Emlékkönyv.* Szabó Ferenc és Szabó Magdolna közreműködésével szerkesztette Barna Gábor. Szeged: Lazi Kiadó, 352-364.